

УДК 35.071

*М. В. Гордон,
к. е. н., доцент,
Донецький національний технічний університет, м. Покровськ, Донецька обл.
Н. В. Оленцевич,
к. е. н., доцент,
Донецький національний технічний університет, м. Покровськ, Донецька обл.
І. О. Колісник,
студент магістратури,
Донецький національний технічний університет, м. Покровськ, Донецька обл.*

МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

*M. V. Gordon,
Candidate of Economical Sciences,
Donetsk National Technical University, Pokrovsk, Donetsk region
N. V. Olentsevych,
Candidate of Economical Sciences,
Donetsk National Technical University, Pokrovsk, Donetsk region
I. O. Kolisnyk,
Student of Magistrates,
Donetsk National Technical University, Pokrovsk, Donetsk region*

MODELS OF PUBLIC ADMINISTRATION: COMPARATIVE ANALYSIS AND PROPOSALS FOR UKRAINE

Систематизовано концепції публічного управління як якісної основи організації системи державної влади у сучасних умовах розвитку суспільства. Узагальнено теоретичні засади основних моделей публічного управління. Виявлено особливості і концептуальні ознаки державного управління на основі моделі нового державного менеджменту. З'ясовано передумови запровадження принципів ринкової конкуренції і бізнес-стилю керівництва у практику діяльності органів державної влади і показано переваги управління, яке орієнтоване на отримувачів послуг і на результат. Обґрунтовано можливості підвищення організаційної ефективності державного управління на засадах нового державного менеджменту, визначено місце відповідальності і політичного контролю у концепції сучасного державного менеджменту.

Розглянуто умови і можливості поєднання нового державного менеджменту з елементами концепції «Good Governance» у побудові моделі публічного управління в Україні. Визначено характерні риси моделі «Good Governance» і шляхи їх імплементації у систему стратегічного державного управління. Розроблено рекомендації щодо створення формальних і неформальних суспільних інститутів, необхідних для адаптації процесів публічного управління до сучасних умов розвитку українського суспільства і використання їх для забезпечення модернізації системи державного управління.

The concepts of public management as a qualitative basis for the organization of the power system in modern conditions of society development are systematized in the work. Theoretical foundations of the basic models of public administration are also generalized. The peculiarities and conceptual features of public administration on the basis of the model of new state management have been found out. The prerequisite for the establishment of the principles of market competition and business-style management in the practice of public authorities are revealed. And besides, the advantages of management focused on recipients of services and the result are shown here. The possibilities of increasing the organizational efficiency of public administration on the basis of the new state management are substantiated, the part of responsibility and political control in the conception of modern state management are determined.

The conditions and possibilities of combining new public management with the elements of the conception «Good Governance» in building a model of public administration in Ukraine are considered. The typical features of the model «Good Governance» and the ways of their implementation in the system of strategic state management are defined. Recommendations about establishing formal and informal public institutions necessary for adapting the processes of public administration to up-to-date conditions of the development of Ukrainian society and their use for supporting the way of modernization of power state administration are worked out.

Ключові слова: *публічне управління, моделі публічного управління, новий державний менеджмент, концепція «Good Governance», партнерська модель публічної служби.*

Keywords: *public management, models of public managements, new public management, the conception «Good Governance», partner model of public service.*

Постановка проблеми. Соціально-політичні події, що відбуваються сьогодні в Україні, як ніколи раніше загострили проблему впровадження нової моделі публічного управління, яка б відповідала як вирішенню поточних завдань, так і визначенню оптимальної стратегії подальшого розвитку. Від ступеня ефективності державної політики залежать результати економічних і соціальних перетворень, якість і характеристики суспільного життя. Нова модель публічного управління має забезпечити суттєве підвищення результативності й ефективності державного управління, оскільки та модель управління державою, яка реалізувалася українською політичною елітою протягом двох останніх десятиліть, продемонструвала результати, які не задовольняють суспільні очікування ані в економічній, ані в соціальній сферах. Падіння обсягів виробництва і реальних доходів населення, зростання цін і тарифів, збільшення безробіття і вимушеної трудової міграції, занепад цілих галузей національної економіки на фоні корупції, урядової бюрократії, зміцнення олігархічної влади дедалі більше викликають розчарування у суспільстві і формують запити на зміни. Доцільність ґрунтовних перетворень у публічному секторі обумовлюється не тільки локальними соціально-економічними причинами, але й глибинними зрушеннями у сучасному світі: формуванням структур постіндустріального суспільства, розвитком глобалізаційних процесів, появою наднаціональних інститутів, розвитком громадянського суспільства. Саме тому дослідження кращих європейських практик і визнаних у світі моделей публічного управління викликає неабиякий теоретичний інтерес і набуває практичного сенсу. Їх аналіз та узагальнення мають сприяти вибору оптимальної для нашої країни моделі державного управління і створенню інституційних засад формування ефективної держави, політика якої є адекватною сучасним економічним реаліям і потребам суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у розвиток теорії публічного управління, дослідження сутності та особливостей різних моделей публічного менеджменту зроблено такими науковцями як К. Аллен, В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, В. Бодров, Д. Вальдо, В. Вільсон, Д. Кетлі, С. Хантінгтон, К. Худ, Ю. Шаров та ін. Вітчизняними науковцями неодноразово обґрунтовувались можливості і правові засади впровадження сучасних західних моделей публічного управління в Україні. Проте специфічність вітчизняних умов державотворення, невизначеність і нестабільність політичної ситуації не дозволяють повною мірою перенести західні теорію і досвід на український ґрунт. Усвідомлення практичної значущості розв'язання проблеми формування ефективного державного управління орієнтує на подальший пошук не тільки теоретичного підґрунтя, а й практичних рекомендацій щодо адаптації моделей публічного управління до сучасних українських реалій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення теоретичних засад основних моделей публічного управління та формування пропозицій щодо адаптації процесів управління публічними інституціями до завдань модернізації українського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 70-х років минулого століття, у результаті бурхливого суспільного розвитку у багатьох країнах світу активізувався процес реформування державного суспільного сектору на засадах нового публічного менеджменту, основу якого становили ринкові моделі управління.

Суть нового підходу, за висловом одного із його родоначальників – Крістофера Худа, полягає в тому, щоб «вдихнути підприємницький дух» у систему державного управління. На практиці така «адміністративна філософія» означає запровадження в діяльність державних інституцій механізмів ринкової конкуренції та корпоративного управління. Нові управлінські концепції і підходи спираються на ототожнення принципів управління приватним і публічним секторами. Вважається, що для професійного управління немає великої різниці, чим управляти, оскільки структуру організації публічного сектору можна розглядати по аналогії із структурою організації бізнесу. Відповідно до такого підходу, до громадян доцільно ставитися як до клієнтів публічних організацій, які бажають отримати певні управлінські послуги. Головні ознаки послуг як особливого виду блага – невідчутність, невіддільність від споживання, нездатність до зберігання, висока ступінь невизначеності – обумовлюють специфічні вимоги до їх «виробництва» і надання у державному управлінні. Якість, оперативність, повнота, адресність, професіоналізм і зручність для отримувачів перетворюються на важливі ознаки результативності функціонування публічного сектору. Мотивація і оцінка діяльності державних службовців також здійснюються по аналогії з відповідними операціями на ринку. Державне управління, на думку прихильників ринкового підходу, має бути підприємницьким. Отже, виникає необхідність зміни критеріїв оцінювання якості державного управління: від оцінки ефективності процесу до оцінки ефективності результату, отримання якого передбачає мінімізацію витрат і дозволяє навіть ставити питання про прибутковість діяльності державних установ.

Запровадження подібних реформ було спричинене надмірним розростанням штату апарату державного управління, зволіканням і «неповоротким» стилем роботи чиновників, відсутністю у них мотивації до праці, їхньою монополією в наданні державних послуг громадянам і розпорядженні бюджетними коштами. Теоретичним підґрунтям та практичним механізмом реалізації концепції нового публічного менеджменту стала ідея трансформації державного сектору на засадах бізнес-стилю управління або так званого менеджеризму. Вважається, що менеджеріальний підхід до державного управління було започатковано американськими науковцями Д. Осборном і Т. Геблером. У праці «Перебудова уряду» («Reinventing Government») вони здійснили аналіз традиційної бюрократичної моделі управління, виявили її недоліки і запропонували бажані зміни на різних рівнях державного управління [1]. Термін «Public management» (державний менеджмент) все частіше використовується для визначення сучасних завдань державного управління і акцентування необхідності використання сучасних технологій управління і зростаючої ролі ринкових відносин у державному секторі.

На підставі узагальнення основні умови і ознаки функціонування моделі нового публічного менеджменту у державному управлінні доцільно згрупувати у такі блоки:

- приватизація зорієнтованих на ринок державних підприємств та напрямів діяльності держави (державні функції передаються приватним структурам за договірними угодами або на основі державно-партнерських відносин);
- зорієнтованість на клієнта (оперативне й гнучке реагування на потреби замовників і користувачів державних послуг, максимальне задоволення їх запитів);
- децентралізація управління (фінансами, персоналом, якістю робіт; делегування владних повноважень і відповідальності з центрального на нижчі рівні державного управління, активізація діяльності місцевих органів влади та недержавних організацій у розробленні й виконанні стратегічних цілей державної політики; встановлення через систему оцінки результатів діяльності персональної відповідальності за якість управління; наділення низових ланок владними повноваженнями для ефективного ухвалення рішень та розв'язання проблем місцевого значення; скорочення чисельності штату державних службовців, підвищення відповідальності організацій за досягнення результатів);
- кардинальна зміна цілей і змісту діяльності державних установ, спрямованість не на виконання правил, інструкцій, циркулярів, а на досягнення визначених результатів (функціонування держустанов в умовах ринку через конкуренцію, вибір клієнта через проведення тендерів та ін.; розширення сфери їхньої відповідальності; широке впровадження стратегічного планування та інших інновацій) [2].

Крім організаційної діяльності, державний менеджмент орієнтується на новий тип прийняття рішень у державному секторі, що передбачає удосконалення контролю і відповідальності на основі точної і достовірної інформації про виконання своїх функцій всіма виконавцями – надавачами суспільних послуг, а також інформації про процеси бюджетного планування. Реалізація принципів менеджеризму в публічному управлінні спирається на п'ять типів індивідуальної підконтрольності як необхідного мінімуму для забезпечення відповідальності державного службовця:

- правовий контроль (законодавче регулювання);
- фінансовий контроль (як витрачаються державні кошти);
- політичний контроль (досягнення цілей, виконання електоральних обіцянок і очікувань);
- демократичний контроль (інформація і консультування з виборчими органами, зв'язки з громадськістю);
- етичний контроль (дії відповідно етичним нормам).

Слід зазначити, що стара модель відповідальності була загалом формальною і залежала від сукупності різноманітних бюрократичних зв'язків в ієрархічній структурі державної влади. Варіанти нової моделі будуються як більш гнучкі, реалістичні і разом з тим більш політично орієнтовані. У формальних моделях державного управління (незалежно, президентського або парламентського типу) існує жорстко детермінована система адміністративного й політичного контролю. Менеджеральна ж модель відповідальності і політичного контролю передбачає, що адміністрування й політичне лідерство перетинаються з інституціональним устроєм і системою політичної взаємодії, з чого випливає, що ефективність державного адміністрування багато в чому пов'язана із розумінням політики і політичних процесів, а також із спроможністю органів державного управління працювати з політичними програмами у політичному контексті. Сьогодні державний менеджер повинен брати на себе персональну відповідальність за результати управління у вигляді політичної підзвітності (стосовно обраного парламенту й виборців) і управлінської відповідальності (стосовно уряду та інших адміністративних суб'єктів). На базі державного менеджменту формуються засади нової системи соціальної відповідальності, змінюються відносини між урядом і громадянами, тобто між бюрократією у традиційному розумінні та суспільством у цілому. Перетинання політичної і адміністративної складової в державному управлінні висуває особливі вимоги до державних службовців. В окремих випадках вони можуть діяти відносно автономно від політичного втручання, в інших – політична складова є домінуючою, інколи – політичні й адміністративні складові ефективно комбінуються. У зв'язку з цим, основне вміння, якого потребує сучасний державний менеджер, полягає в здатності бути «бюрократичним політиком», спроможним взаємодіяти з політичними діячами, адміністративними службовцями та зовнішнім оточенням – громадянським суспільством.

Новий публічний менеджмент підкреслює необхідність перетворення великих бюрократичних структур в напівавтономні агентства, що відрізняються високим ступенем рухливості, здібністю до конкуренції і схильністю ухвалювати ризиковані рішення. Проте, існують суперечливі думки щодо можливостей розвитку конкурентоспроможності між державними установами, оскільки поряд зі стимулюючим ефектом існують і негативні наслідки, які витікають з відмінності державних і комерційних організацій. Це, перш за все, відсутність повноцінного механізму регулювання ринку державних послуг внаслідок неринкового ціноутворення і неможливості застосування звичайних маркетингових інструментів до їх виробництва і просування як різновиду колективних благ. По-друге, обмеженість конкурентного регулювання якості послуг внаслідок об'єктивної спеціалізації державних установ і економічної недоцільності дублювання їх функцій. Тому наголошується на необхідності відокремлення комерційних функцій від некомерційних, політико-консультативних функцій – від надання послуг у сфері регуляторних функцій державних органів.

Аналіз показує, що сьогодні модель нової публічної служби в різних модифікаціях та певною мірою представлена практично в усіх країнах світу. Окремі елементи такої моделі запроваджено й в Україні: дозвольні офіси, адміністративні центри, громадські ради, громадські експертизи, громадські слухання, профілі професійної компетентності посадовців і т. ін. Проте для повноцінного впровадження моделі державного управління на засадах публічного менеджменту слід забезпечити виконання ще багатьох необхідних умов, які пов'язані з формалізацією системи управління за допомогою інструментів стратегічного менеджменту. Це передбачає необхідність визначення і встановлення системи цілей на різних рівнях управлінської ієрархії; проведення ідентифікації та оцінювання поточних і прогнозованих чинників і умов, що можуть впливати на реалізацію стратегії; здійснення інвентаризації внутрішніх ресурсів; формулювання та оцінювання стратегічних альтернатив; виконання стратегічних планів розвитку.

Певні обмеження в реалізації моделі нового публічного менеджменту і нові політико-правові і соціально-економічні умови суспільного розвитку сприяли формуванню на межі 80-90-х рр. XX століття моделі належного (якісного) врядування («Good Governance»), в рамках якої соціальне управління розглядається як процес політичної діяльності, що потребує власних механізмів вироблення та реалізації комплексних управлінських рішень [3; 4].

Актуалізація концепції «Good Governance» збіглася за часом з падінням Берлінської стіни (1989 р.) і припиненням «холодної війни». На цьому етапі світове співтовариство зіштовхнулося з низкою проблем, що не були пов'язані із традиційним протистоянням по лінії Схід-Захід. Особливе місце серед них займали потреби зменшення (якщо не подолання) бідності у країнах, що розвиваються, а також прискорення інтеграції колишніх соціалістичних країн Центральної та Східної Європи, а потім і країн СНД до європейського і світового політико-економічного простору. Вирішити ці завдання за допомогою чинних на той час інструментів державного менеджменту західного зразка не виявлялося можливим. Крім того, уряди багатьох розвинутих країн підійшли до межі свого ефективного втручання в рішення соціальних проблем суспільства. Не випадково, що саме у цей час відбувається помітна втрата інтересу як учених, так і політиків до концепції соціальної держави (welfare state). Навіть економічно розвинені країни швидко втрачали можливість нести величезний тягар соціальних видатків. Виникла необхідність у прийнятті кардинальних політичних рішень, повернення до більш ліберальних моделей соціально-економічного розвитку. Були потрібні також нові фінансові інструменти – прагматичні й засновані на точному економічному розрахунку та аналізі ситуації в кожній окремій країні, нові методи оцінювання ефективності використання бюджетних коштів.

Модель «Good Governance» передбачає, що публічне управління будується на засадах поділу влади, реалізації народовладдя, виборності й змінюваності вищих посадових осіб, підзвітності інститутів виконавчої влади суспільству, політичного плюралізму. На відміну від практики публічного управління на основі ієрархії і функціонального виконання наказів, визначальними особливостями нової концепції стають порозуміння і

договір. Йдеться про зміни у відносинах між громадянським суспільством і органами влади. З одного боку, модель «Good Governance» базується на широкому залученні представників громадянського суспільства до процесу управління, центральною ланкою якого є процес підготовки та ухвалення рішень. З іншого боку, концепція «Good Governance» передбачає забезпечення ефективності державного управління, що розуміється як досягнення поставлених цілей у необхідні терміни і з мінімальними витратами ресурсів. У цьому сенсі ефективне управління не означає і не потребує за великим рахунком демократичного характеру прийняття і здійснення управлінських рішень. На певних етапах і за певних умов дві складові процесу управління – ефективність і демократичний характер – можуть виступати як суперечливі одна одній і несумісні. У цьому сенсі не можна не погодитися з думкою Ф. Хайєка про те, що «обмеженою має бути ... будь-яка влада, але особливо демократична. Всемогутній демократичний уряд саме внаслідок необмеженості своєї влади стає іграшкою в руках організованих інтересів, бо має догоджати їм, щоб забезпечити собі більшість» [5, с. 15]. За цих умов ефективним інструментом контролю дій влади стають інститути громадянського суспільства, розвитку яких сприяє модель «належного» урядування. У рамках концепції «Good Governance» змінюється інституціональний механізм державного управління, оскільки забезпечується перехід від патрон-клієнтських відносин між органами влади та громадянами до форм партнерської взаємодії основних акторів громадянського суспільства, створюються передумови для широкого залучення населення до управління.

Своєрідним логічним продовженням і розвитком моделі «належного» урядування стають постмодерністська і партнерська моделі публічного управління. Постмодерністська модель публічної служби, або як її скорочено називають, Post-NPS (NPS – New public Service) формується у 90-х рр. XX ст., коли фокус уваги переноситься з ключових елементів раціонально-бюрократичної системи на публічних службовців як людей, їх індивідуальні потреби та гуманістичні якості, що суттєво впливають на ефективність і якість публічного управління. Вважається, що поліпшення якості трудового життя (задоволеність від роботи і трудових відносин, стиль керівництва, знання і компетентність, різноманітність інструментарію управління, організаційна культура і т. ін.) зрештою створює підґрунтя для масштабних соціально-економічних змін у суспільстві. Зокрема, надається суттєве значення суб'єктивним характеристикам людини – не лише мотивам її поведінки, а всьому спектру емоцій і почуттів, які впливають на відносини між реальними людьми. Прихильники цієї моделі вважають, що у сучасному глобалізованому світі публічне управління має ґрунтуватися на щирому і відкритому діалозі між усіма сторонами, у тому числі громадян з публічними службовцями [6, с. 39-42].

Слід зазначити, що у «чистому» вигляді зазначені моделі публічного управління майже не зустрічаються у жодній країні світу, хоча той чи інший набір елементів певних моделей запроваджено у практику сучасного державного регулювання. У більшості зарубіжних країн наразі спостерігається певна тенденція до конвергенції, своєрідної дифузії різноманітних підходів до публічного управління [7; 8]. З одного боку, це обумовлено розвитком теоретичних напрацювань з означеної проблематики, удосконаленням і переосмисленням існуючих та пошуком нових, більш досконалих моделей державного управління, з іншого – практичними потребами адекватно реагувати на нові виклики, які постають перед суспільством.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна, яка обрала європейський вектор розвитку, має рухатися інноваційним шляхом створення моделі управління в державному секторі. Наразі скорішого вирішення потребує проблема збільшення самостійності регіонів. Це стосується як визначення довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку регіону, вибору засобів її реалізації, формування та забезпечення ефективного перерозподілу ресурсів, так і забезпечення участі органів місцевого самоврядування, територіальних громад та населення до процесів управління й вирішення поточних і перспективних проблем соціально-економічного розвитку. Вважаємо, що найбільшою мірою вирішенню цих завдань сприяє модель публічного управління «Good Governance».

Сукупність характерних ознак моделі публічного управління «Good Governance» є наразі орієнтиром і стратегічною метою здійснення адміністративної реформи в Україні. Українським громадянам дуже близькі ідеї стабільності конституційного ладу, демократичних виборів, неухильного дотримання прав людини, забезпечення верховенства права; політичної відкритості; стабільності і зрозумілості законів; справедливості; громадської участі у владі; прозорості діяльності влади; відсутності корупції; підтримки активних та незалежних засобів масової інформації; компетентності і політичної нейтральності органів влади; підзвітності влади суспільству.

У найбільш послідовній і повній формі концепція «належного» (якісного) управління може бути реалізована на локальному рівні, рівні регіонів і окремих громад, оскільки саме тут кінцевий результат найбільше залежить від здатності територіальних органів влади, організацій громадянського суспільства і представників бізнесу налагодити ефективний діалог, домогтися максимально можливого рівня взаємодії у процесі вирішення суспільно важливих проблем. У цьому сенсі концепція «якісного управління» має бути використана як методологічна основа і контекст для розробки нової моделі управлінської взаємодії територіальних органів влади та організацій громадянського суспільства в сучасній Україні.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у деталізації напрямів розвитку публічного управління в Україні на засадах концепції «Good Governance», конкретизації впливу окремих чинників на ефективність публічного адміністрування, обґрунтуванні шляхів удосконалення системи публічного управління в напрямі забезпечення результативності й ефективності виконання різноманітних публічних функцій.

Література.

1. Reinventing Government. By David Osborne & Ted Gaebler. Addison-Wesley Publ. Co., 1992, 427 p.
2. Public management developments: [Survey]. – Paris: OECD Publications, 1993, 39 p.
3. Корженко В.В.. Методологічні та евристичні інтенції сучасної концепції Governance / В.В. Корженко, В.В. Нікітін // Державне будівництво. – 2006. – № 1. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/e-book/doc/1/01.pdf>.
4. Сморгунув Л.В. Сравнительный анализ политико-административных реформ: от нового государственного менеджмента к понятию governance / Л.В. Сморгунув // Политические исследования. – 2003. – № 4. – С. 50-58
5. Хайек Ф.А. Общество свободных / Хайек Ф.А.; [пер. с англ. А. Кустарев] Редкол.: Ю.Ролкер и др. – Лондон, 1990. – 309 с.
6. Denhardt R.B. The New Public Service. Serving, not steering / R.B. Denhardt, J.V. Denhardt. – expanded edition. – New York: Business Park Driv, 2007. – 240 p.
7. Commission on the future delivery of public services – Produced by APS Group Scotland. – 2011. – 90 p.
8. Drechsler W. The ReEmergence of “Weberian” Public Administration after the Fall of New Public Management: The Central and Eastern European Perspective / Wolfgang Drechsler // Halduskultuur Administrative Culture. – 2005. – № 06 – P. 94-108

References.

1. Reinventing Government. By David Osborne & Ted Gaebler. Addison-Wesley Publ. Co., 1992, 427 p.
2. Public management developments: [Survey]. – Paris: OECD Publications, 1993, 39 p.
3. Korzhenko, V.V. and Nikitin, V.V. (2006), "Methodological and heuristic intentions of the modern concept of Governance", *Derzhavne budivnyctvo*, vol. 1. – [Online], available at: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/e-book/doc/1/01.pdf>.
4. Smorgunov, L.V. (2003), "Comparative analysis of political and administrative reforms: from new state management to the notion of governance", *Politicheskie issledovaniya*, vol. 4, pp. 50-58
5. Hajek, F.A. (1990), *Obshhestvo svobodnyh* [Free Society], London, p. 309.
6. Denhardt R.B. The New Public Service. Serving, not steering / R.B. Denhardt, J.V. Denhardt. – expanded edition. – New York: Business Park Driv, 2007. – 240 p.
7. Sommission on the future delivery of public services – Produced by APS Group Scotland. – 2011. – 90 p.
8. Drechsler W. The ReEmergence of “Weberian” Public Administration after the Fall of New Public Management: The Central and Eastern European Perspective / Wolfgang Drechsler // Halduskultuur Administrative Culture. – 2005. – № 06 – P. 94-108

Стаття надійшла до редакції 15.03.2018 р.